

strijskem smislu. Saj tudi nemški Avstrijani delajo opozicijo zato, da si ohranijo svojo národno samostalnost, in to — kakor pravijo — zato, da ohranijo Avstrijo. Vsa národna opozicija toraj dela na to, da se zdrži in utrdi Avstrija, edino sredstvo pa je svobodno združenje, to je, federacija enakopravnih národov. Federacija avstrijskega cesarstva že zaradi tega ni razrušenje Avstrije, ker ta Avstrija nikdar ni bila nič drugega, nego federacija. Federativno uredbo habsburškega cesarstva je vstvarila narava in zgodovina, zato je bila ta država močna, dokler se je oziralo na njeno naravo in zgodovino; v tej meri pa, v kateri se je s centralizmom pregreševalo zoper naravo in zgodovino, prikazala se je nevarnost pogina. Zato je národna opozicija v resnici konservativna (hranivna), centralistično gospodarstvo pa v resnici destruktivno (rušivno). Federacija je svobodno orgánično združenje; centralizacija pa je le mehanična zveza. Vsaka država pa, ki hoče vzdržati se, mora biti organizem, ne pa sama mašina; to je tem bolj potrebno za državo, ktera je — kakor Avstrija — sestavljena iz zgodovinsko-samostojnih držav. Kako nevarna, kako slaba je samo mehanična enota, to je Avstrija skusila v nesrečnih najnovejših časih; očitno je, da bi imela neusahljivo moč, ako bi bili orgánično združeni njegovi narodi. Bedarija je trditi, da se federativna Avstrija ne bi dala vladati. Federaciji ni nemogoče svobodno vladati svobodne narode, ampak v federaciji je le nemogoče gospodovati po birokratičnih načelih, po parlamentarnih obrazcih.

Centralisti ta- in unkraj Litave s svojim djanjem kažejo, da so njihove besede gola laž. Dunajski centralisti poravnava z Magjari — očitno federacijo — do nebes povzdigujejo, češ, da je Avstrijo rešila in povzdignila, ob enem pa zametajo federacijo, češ, da podira Avstrijo! Peštanski centralisti so ravno kar s Hrvati sklenili federativno poravnava, češ, da se je ž njo okrepčala njihova država; ob enem pa vpijejo, da federativno načelo je nevarno. Kar je pa v sedanjih razmeri med Avstrijo in Ogersko in med Ogersko in Hrvatsko dobro, to bode vsaj habsburški monarhiji popolnoma dobro še le tedaj, kedar se dá vsem narodom.

Napak sodijo oni, ki trdijo, da so želje sedanjih časov obrnjene na to, da se ustanove velike enotne države. Res je, naj se ustanove velike združene države, toda ne po azijskem načelu enotne centralizacije, temuč v duhu svobode po svobodnem združenju; saj vidimo, da moč je le v združbah. Združba narodov pa ravno je federacija. Zato so pa tudi za federacijo vneti vsi razsvetljeni, pravični in v resni svobodni politiki. Zastoj se toraj federaciji ustavlja politiki ostarele šole in državniki mehničnega vladanja, kajti federacija si dan za dnevom pridobiva čedalje več prijateljev. Še celó v Franciji, ki je izgled centralizacije (se vé da strašiven izgled), razsvetljeni politiki hrepené po decentralizaciji. Najrazumnejši in najplemenitejši politiki vélike francoske prekucije — Girondisti — bili so federalisti. V Angliji liberalna stranka spoznava potrebo, da se Ircem prijenja v federalističnem smislu. Na Nemškem je za federacijo vsak politik, kteremu pruske iglenke niso izstrelile možganov iz glave in srca iz prsi. Sedanja mehanična laška enota bode osramotena, če namesto nje ne postavijo federalistične združbe. Španci hočejo svojo centralistično državo preleti v federativno samovlado (republiko). Švica in severna Amerika prav po svoji federativni ustavi kaže čudovito moč in življenje.

Hinavsko in hudobno natolcevanje je, če kdo pravi, da se federativna ustava vjema le s samovladami (republikami). Ni res! Monarhična federacija ima le še en močen steber varnosti in moči več kakor republikanska.

Skupni vladar, ki stoji nad vsemi strankami, je združbi tisti močni steber; kajti realno združenje vzajemnih koristi močno varuje osebna (personalna) združba.

V resnici, en sam pogled kaže, da to veljá zlasti o Avstriji. Za Avstrijo je federacija naravna orgánična združba; vsaka poskušnja s centralizacijo bila je razdruževanje.

„Reform.“

Slovensko slovstvo.

* „Hrvat“ je imel, kakor je našim bralcem znano, dvakrat na mesec izhajati. Vredništvo ni se nadjalo nobene zapreke temu časniku. Al „vrednik obrača, Rauch pa obrne!“ „Hrvat“ ne sme priti na svetlo. Mar na Hrvatskem nočejo imeti nobenega Hrvata več? Žalostna nam majka! — Ker pa si je vredništvo pripravilo že mnogo gradiva, ga hoče na svetlo spraviti po drugi poti, in to po poti posamesnih zvezkov. Dr. Matok, vrednik, vabi za tega del na naročbo 12 pôl, ter pravi: „Taj del spisah bude iziçi, u svezcih barem od dva arka, najzad do sveršetka sečnja 1869. Prvi svezak bude iziçi oko 15. studena o. g. Predplatnina je: za Zagreb, s donašanjem spisa u kuću 1 fr. 10 n., van Zagreba, s dostavljanjem spisa 1 fr. 20 n. Za olakšati posao i točnost dostavljanja, biti će najbolje da gg. predplatnici izvanjski, kojih je možda više u obsegu jedne pošte, predplatninu u gotovu ili putem poštovne assignacije na podpisanoga urednika zajedno pošalju, pak će im se i svezci svim skupa odpravljati. Predplatu za Zagreb prima knjigarna Hartmanova.“

Kratkočasno berilo za zimske večere.

* Čudna številčina zastavica. Cesar Napoleon, ki veliko drži na vraže, boji se leta 1869 — in zakaj? — zato, ker se boji številke, ki so kazale konec kraljestvu Ludevika Filipa, ki je pred Napoleonom bil kralj francozki. Kakor so pri kralju Ludeviku bile številke važne prerokinje njegovega konca, tako se boji Napoleon svojih števil. In kako to? Res čudna naključba! Ludevik Filip se je rodil leta 1773., njegova žena leta 1782., oženil se je leta 1809. Ako številke 1, 7, 7 in 3 sošteješ, znašajo 18, — toliko (18) tudi številke 1, 7, 8 in 2, in toliko (18) tudi številke 1, 8, 0 in 9. Toliko let (18) pa je kraljeval, kajti leta 1830. je nastopil vladarstvo in leta 1848. so ga pognali s prestola — in res, 18 in 1830 znaša 1848. — Napoleon III. se je rodil leta 1808., žena njegova leta 1826., oženil se je leta 1853. Ako številke 1, 8, 0, 8, ali pa številke 1, 8, 2 in 6, in številke 1, 8, 5 in 3 sošteješ, zmiraš dobiš številko 17. Če pa številko 17 sošteješ s 1852 (kajti v letu 1852. je Napoleon cesar postal), dobiš številko 1869, — po takem bi, kdor na vraže po številkah Ludevika-Filipovih vero stavi, konec cesarstvu Napoleonovemu prerokoval prihodnje leto. Ako se drži fatalizem tudi prestolov evropskih — evo vzrokov strahu in trepetu.

„Dragoljub.“

* Turški sultan ima v svojem haremu (babišču) 900 žensk. Tri žene so posebno lepe, namreč Dou-ruel (to je „novi biser“), Hairani Dil (to je „izvrstno srce“) in Eda Dil („uzvišeno srce“). Skopljen-cev, dvorjanov, gardistov in družih strežnikov je 2300. Vsaki dan se v serailu sultanovem pogrne 500 miz, in dvakrat na dan se je.

* Kako se Magjari delajo. — Od 16. marca leta 1867. do konca junija 1868. je na Ogerskem 107 rodovin in 231 samcev, tedaj skupaj 338, svoja rodbin-

ska imena prekrstilo v magjarska — in storili so to največ Nemci in judje!

* **Ženske dohtarice.** — Na amerikanskih vseučiliščih izučilo se je že in dohtari (ljudi ozdravlja) okoli 300 žensk. Prva je bila dohtarica postala leta 1840. V Novem Yorku si more zdraviteljica na leto prislužiti do 15.000 dolarjev (če je res?).

* **Novo kurjavo** je nekdo v Berlinu naznanil ministerstvu, in sicer tako, da se morejo iz enega samega ognjišča gréti vse hiše, kakor se, na priliko, sedaj vpeljuje plin (gaz) ali voda v hiše. — Kaj vse se bode še iznašlo na svetu! Le ne pride nobeden, kako bi se lože davki plačevali.

* **Po koliko je judov po različnih deželah?** Na Poljskem se šteje 1 jud na 7 družih ljudi, na 33 v Avstriji, na 42 na Ruskem, na 52 v Holandiji, na 61 v Turčiji, na 105 v Nemčiji, na 333 v Belgiji, na 412 na Laškem, na 446 na Angleškem, na 463 na Francoskem, na 595 v Švajci. — Iz tega se vidi, da razun Poljskega v Avstrijo najbolj tiščé judje, kateri uživajo posebno na Dunaji toliko glorio, da po njihovih časnikih plešejo veliki in mali gospodje.

Napisi.

Napisal Franjo Zakrajski.

Nikaču.

Jaz hvalim, ti grajaš, narobe vse zvineš,
Celo prej ko kaj slišiš, zglaši se tvoj: „Ne!“
Zato, le verjemi, še predno ti zineš,
Obsod tvoj — že vemo, govori alj ne!

Čudno!

Da boli ga glava, toži Zima;
— Kaj pa prav'jo: da je nima?

Babin.

Še ta pust, da se oženi, kroži,
Dobro! a poprej, naj se omóži.

Roganova družina.

Oj v tej hiši, Bog se smili!
Vse po rogu gré:
On po mestu rogovili,
Ona stavi pa rogé.

Goslar škripač.

S'cer škriplje se v obupu nezgode. —
Ta škriplje pa clo, kadar gode.

Govorniku zoperniku.

Ko sporočil Merkur je v Olimp, kak Ti si govoril,
Smeh je zagnal neizbrisljiv Zajs z Olimpovci vred.

Dopisi.

Iz Dunaja 9. nov. — „Zlati vék „nove ére“ je že pri kraji in železni vek se začinja“ — tako piše ministerstvu udani tukajšnji časnik „Morgenpost“ gledé na to, kar se že več dni godí tukaj v državnem zboru in se je pripetilo v zbornici poslancev 5. dne t. m. Slep bi moral biti, kdor bi mnogovrstnih homatij ne videl, in če bi jih ne videl, bere jih lahko v tukajšnjih časnikih in po vrsti v takih, ki se štejejo med liberalne in sicer vladi udane; celo „novo Presse“ nahajaš med

njimi. Med poslanci, ki se imenujejo „liberalne“ z eno ali dvema zvezdama, je razpor, ki se le težko več prikriva, pa se je preočitno prikazal pri glasovanji o Prato-beverovem, vladi ugodnem predlogu zaradi postave o izjemnem stanu; le 78 poslancev je glasovalo za-nj, 76 pa proti njemu, po takem sta le dva glasa bila večina za ministerstvo; ako se pa pomisli, da med temi glasovi je bilo še sedem ministerskih vmes, tedaj se večina od 2 glasov zniža na manjščino od 5 glasov. To je čudna prikazen! Ministru Schmerlingu je bilo vodilo vladanja to: „wir können warten“ (mi lahko čakamo); sedanje ministerstvo ima nasprotno vodilo, to je, „mi ne moremo čakati“, in če se ne podviza zbornica poslancev, da hitro in še pred shodom delegacij do konca ne dožene postave vojaštvene, žugala sta dva ministra odboru, da odstopi ministerstvo. Ta „zwangslage“ je veliko nevoljo vnela celó med „liberalnimi“ poslanci, in sicer tako, da je Schindler hudo nasprotoval in Skene rekel: „kaj smo samo ministerska mašina za glasovanje?“ Kdor vse to in še več družega vidi, očitno mu je, da je „zlati vek“ nove dôbe res že pri kraji. In kdor pogleda v zbornico gospôsko, pa vidi, da kar deset gospodov se je odpovedalo, da nočejo v Pešt iti v zbor delegacijski, temu mora pač očitno biti, da gré dvalizem rakovo pot, kterege so Magjari tako prenapeli, da gospoduje državnemu zboru, in za kterege v sedanji obliki je samega Deaka in njegovo stranko strah, kajti 10. december jim je osodepolni dan, ko imajo biti nove volitve ogerskih deželnih poslancev, po katerih bi utegnil ogerski zbor dobiti drug obraz. — Iz vsega tega se vidi, da je zlati vek nove dôbe res pri kraji — sloga je zginula tudi v onih krogih, kateri stojé zdaj na vrhu.

Iz Volovskega okraja v Istri 8. nov. * — Priprave za volitev šolskega nadzorstva so dotičnim županom že ukazane. Precej se imajo odbori za cerkvena zidanja, za ceste in za šolsko nadzorstvo izvoliti. Pridejo tedaj za šolo svetni ogledi in med tem tudi taki, ki se na kopito, iglo, matiko, polič, in še celó na pero bolje zastopijo kakor pa na šolo. Taki bodo prihodnjič šole preustvarjali, v prvotni svoji gorečnosti šole oprezavali, napake po svoji umnosti pri starih v šolstvu izvedenih učiteljih in posebno pri duhovščini razsojevali ter jim srage njih truda po svoje tehtovali! Ponosno, na kmetih ošabno, si bojo nosove vzdigavali, češ, včeraj si nas ti s cerkvene lece karal, danas bomo pa mi tebe v šoli. Koliko pa bo šolskih oglednikov? Kakor listja in trave. Ker je vladin predlog brez premembe od deželnega zbora v Istri potrjen, bojo srenjski, okrajni in deželni nadzorniki. Kteri so duhovskega jarma, to je dekana, se otresti si želeli, takim ne bo krivica se godila, da jih zdaj namesti enega več ko dvanajst nastopi. Znano je, da v Istri večidel duhovni v šolah učijo. Za plačilo jim je bilo to, da so še od svojega pičlega duhovskega dohodka dosti zaradi šole potrošili. Čem več oglednikov, tem več stroškov bode, ako ne, šmencano bo šola slaba! Revščina ljudstva in pa volja škofij je duhovne k šoli naklonila. So li mislili na Dunaji na isterske šole, ko so upili: „proč iz šole z duhovni“? Pričakujemo tedaj, da bo vlada z novo postavo tudi nove učitelje poslala in plačevala, ker duhovnom se pri tolikim žrtovanji mrzi grdo zabavljanje; ni jih volja še dalje šolski prah in smrad uživati, ljudém se zamerjavati, svoje duhovske dolžnosti zanemarjati in trpeti, da bi vsakoršni šolski ogleda jih prerešetal. Duhovna ne more nihče k šoli siliti, tedaj se tudi prihodnjič nihče ne bo silil, ako bi mu tudi lepo plačilo posebej za šolo obetali. Sloga veljá!